

**ЎРТА МУЛҚОРЛАР СИНФИ – ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ БАРҚАРОРЛИГИ ВА
ТАРАҚҚИЁТИНИНГ КаФОЛАТИ**

Адиба Эргашевна Шайманова

Қарши Давлат университети,
Қашқадарё вилояти,
Ўзбекистон

adiba.shaymanova@mail.ru

Аннотация. Фуқаролик жамиятида барқарорликни сақлаб туришда ва мустаҳкамлашда ўрта мулқорлар синфи муҳим роль ўйнайди. Мамлакатда чинакам ўрта мулқорлар синфи шаклланган тақдирдагина фуқаролик жамияти барқарор тараққиёт йўлига киради.

Маълумки, инсоният азал-азалдан турли қатламлар, гурух ва тоифаларга бўлинган тарзда хаёт кечирган. Ҳар қандай жамиятнинг ижтимоий таркиби уч қатлам, яъни юқори мулқорлар, ўрта мулқорлар ва қуий мулқорлар ёки камбағаллардан иборат бўлган. Жамиятнинг барқарор ривожланиши ана шу қатламлар ўртасидаги нисбатга боғлиқ бўлган. Шунда нисбатан кўп сонли ўрта мулқорлар қатлами ижтимоий мувозанатни таъминлашда асосий роль ўйнаган. Қайси мамлакатда ўрта мулқорлар қатлами аҳолининг кўпчилик қисмини ташкил этган бўлса, ўша мамлакат нисбатан тинч, ижтимоий барқарор осойишта хаёт кечирган, тараққиёти таъминланган.

Демократик давлат мақомига эга бўлган илғор мамлакатлар, шу олий мақсадга эришиш йўлида шаҳдам қадам ташлаётган мустақил Ўзбекистон Республикаси тажрибасини ўрганиш шундан далолат берадики, турли ижтимоий гурухлардан, ақлий ва жисмоний меҳнат вакилларидан иборат бўлган ўрта мулқорлар синфи демократик тузум ва фуқаролик жамиятининг ижтимоий – синфий асосини ташкил этади, улар мамлакат тараққиётининг ҳаракатлантирувчи кучи ва барқарорлигининг ишончли таянчи ҳисобланади.

Мақола кириш, мақсад ва вазифа, усуллар, натижа ва мулоҳазалар ҳамда хуносадан иборатdir.

Калит сўзлар: жамият, фуқаролик жамияти, ўрта синф, ўрта мулқорлар синфи, жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизи, мулк хилма-хиллиги, кичик ва хусусий тадбиркорлик, ўрта мулқорлар синфи фуқаролик жамиятининг таянчи, барқарорлик.

СРЕДНИЙ КЛАСС – ЭТО ЗАЛОГ СТАБИЛЬНОСТИ И РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВО

Аннотация. Средний класс играет важную роль в поддержании и укреплении стабильности в гражданском обществе. Гражданское общество вступит на путь устойчивого развития, только если в стране будет действительно средний класс.

Хорошо известно, что человечество всегда жило так, что оно разделено на разные слои, группы и категории. Социальная структура любого общества состояла из трех слоев, то есть высшего класса, среднего класса и низшего класса или бедных. Устойчивое развитие общества зависит от соотношения между этими слоями. В то время относительно большое количество владельцев среднего класса играло ключевую роль в обеспечении социального баланса. В стране, где средний класс составляет большинство населения, страна живет относительно мирной, социально стабильной и процветающей жизнью.

Изучение опыта развитых стран со статусом демократического государства, независимой Республики Узбекистан, которая делает большие шаги к достижению этой возвышенной цели, свидетельствует о том, что средний класс формирует социально-политическую основу демократического строя и гражданского общества, которое является движущей силой и стабильностью развития страны.

Статья состоит из введения, целей и задач, методов, результатов и комментариев, а также заключения.

Ключевые слова: общество, гражданское общество, средний класс, средний класс собственников, социально-экономические основы общества, различные формы собственности, малый бизнес и частные предприниматели, средний класс собственников как основа гражданского общества, устойчивость.

THE CLASS OF THE MIDDLE PROPRIETORS – THE GUARANTEE OF THE DEVELOPMENT AND SUSTAINABILITY OF THE CIVIL SOCIETY

Abstract. Фуқаролик жамиятида барқарорликни сақлаб туришда ва мустаҳкамлашда ўрта мулқорлар синфи муҳим роль ўйнайди. Мамлакатда чинакам ўрта мулқорлар синфи шаклланган тақдирдагина фуқаролик жамияти барқарор тараққиёт йўлига киради.

Маълумки, инсоният азал-азалдан турли қатламлар, гурух ва тоифаларга бўлинган тарзда хаёт кечирган. Ҳар қандай жамиятнинг ижтимоий таркиби уч қатлам, яъни юкори мулқорлар, ўрта мулқорлар ва қуий мулқорлар ёки камбағаллардан иборат бўлган. Жамиятнинг барқарор ривожланиши ана шу қатламлар ўртасидаги нисбатга боғлиқ бўлган. Шунда нисбатан кўп сонли ўрта мулқорлар қатлами ижтимоий мувозанатни таъминлашда асосий роль ўйнаган. Қайси мамлакатда ўрта мулқорлар қатлами аҳолининг кўпчилик қисмини ташкил этган бўлса, ўша мамлакат нисбатан тинч, ижтимоий барқарор осойишта хаёт кечирган, тараққиёти таъминланган.

Демократик давлат мақомига эга бўлган илфор мамлакатлар, шу олий мақсадга эришиш йўлида шаҳдам қадам ташлаётган мустақил Ўзбекистон Республикаси тажрибасини ўрганиш шундан далолат берадики, турли ижтимоий гурухлардан, ақлий ва жисмоний меҳнат вакилларидан иборат бўлган ўрта мулқорлар синфи демократик тузум ва фуқаролик

жамиятининг ижтимоий – синфий асосини ташкил этади, улар мамлакат тараққиётининг ҳаракатлантирувчи кучи ва барқарорлигининг ишончли таянчи ҳисобланади.

The article consists of an introduction, goals and objectives, methods, results and comments, and a conclusion.

Key words: society, civil society, middle class proprietors, class, social – economical basis of society, various forms of ownership, small business and private entrepreneurs, middle class proprietors as a basis of civil society, sustainability.

Кириш

Ўзбекистон Республикасида ҳақиқий инсонпарвар, демократик фуқаролик жамиятини бунёд этиш асосий мақсад қилиб белгиланди. Фуқаролик жамиятининг курилиши эса мамлакатнинг ижтимоий тузилишида ўрта мулқдорлар синфининг улуши, унинг салмоғи билан узвий боғлиқ ҳолда амалга ошади. Чунки, биринчи Президентимиз Ислом Каримов таъкидлаб ўтганидек, “Айни ўрта мулқдорлар синфи шакллантирилаётган фуқаролик жамиятининг таянчидир”.[12,167-168] Демак, бунёд этилаётган янги, демократик фуқаролик жамиятининг ижтимоий негизи бўлмиш ўрта мулқдорлар синфини шакллантириши ўта муҳим, ҳал қилувчи омилdir.

Бугунги кунда фуқаролик жамияти қурилишида мулк ва мулкий муносабатлар ривожи ва такомиллашувида ўрта мулқдорлар синфини шакллантиришда ўз ечимини кутаётган ҳамда замонавий тараққиёт келтириб чиқараётган қатор муаммоларни аниқлаш масаласи ижтимоий – фалсафа нуқтаи назардан ўта муҳим вазифа бўлиб қолмоқда.

Биринчидан, мамлакатда фуқаролик жамияти қурилиши фуқароларнинг мулкка эгалик қилиш ва ундан фойдаланиш хукуқини, мулқдорлик туйғусини қайта тиклаш билан боғлиқ.

Иккинчидан, маълумки, бозор иқтисодиётида хусусий мулкчилик

етакчи ўринни эгаллади. Ўзбекистонда ҳам иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштиришнинг стратегик вазифаларидан бири – кўп укладли иқтисодиётни яратиш, инсонни мулкдан маҳрум бўлишига барҳам бериш, ташаббускорлик ва ишбилармонликни бутун чоралар билан ривожлантиришdir.

Ўзбекистонни 2017-2021 йилларда ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси ҳам ишлаб чиқаришга инновацион технологияларни, қўшимча инвестицияларни жалб қилиб аҳоли турмуш фаровонлигини оширишга, ўрта мулқдорлар синфини мустаҳкамлашга қаратилган. Бу вазифа президент Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаларида ва улар асосида ишлаб чиқилган давлат дастурларида ўз ифодасини топган.

Мустақил Ўзбекистон Республикасининг жаҳондаги энг илғор давлатлар тажрибасидан келиб чиққан ҳолда замонавий бозор иқтисодиётига ўтиши мамлакатимизда ўрта мулқдорлар синфининг шаклланиши учун объектив шарт-шароит ва кенг имкониятлар яратиб бермоқда.

И.А. Каримов ўзининг “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” асарида жамиятни ўзгаришиш борасидаги ислоҳотлар тажрибасини чуқур таҳлил қиласи экан “Мамлакатда чинакам ўрта мулқдорлар синфи шаклланган тақдирдагина ислоҳотлар сезиларли самара беради, мулкчилик

масалалари ҳал бўлади” [12,167], – деб таъкидлаган эди. Ўрта мулқдорлардан иборат йирик қатлам жамиятда ижтимоий ҳамда сиёсий-иктисодий барқарорликни таъминлаш ва мустаҳкамлашда муҳим роль ўйнайди.

Учинчидан, ўрта мулқдорлар синфи-фуқаролик жамияти барқарорлиги ва тараққиётининг кафолати эканлигини кўрсатишга доир илмий изланишлар асосида хulosалар, амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш зарурияти ҳозирги замон ижтимоий – фалсафаси олдида турган муҳим вазифалардан бирига айланди.

Мақсад ва вазифа: ўрта мулқдорлар синфи-фуқаролик жамияти барқарорлиги ва тараққиётининг кафолати эканлигини асослаш ва ижтимоий – фалсафий нуқтаи назардан таҳлил этишдан иборат. Шу мақсадни амалга ошириш учун қуидаги вазифаларни бажариш назарда тутилган:

- ўзбекистонда фуқаролик жамияти қурилишида ўрта мулқдорлар синфининг муҳим ижтимоий таянч эканлигини асослаш;

- ўрта мулқдорлар синфининг фуқаролик жамиятининг барқарор ривожидаги ўрни фалсафий таҳлил қилиш;

- фуқаролик жамияти қурилишида ўрта мулқдорлар синфи таянч ижтимоий қатлам эканлигини ёритиб бериш;

- мамлакатимизда фуқаролик жамияти қурилишида, унинг барқарор ривожини таъминлашда ўрта мулқдорлар қатламишининг ўрни ва роли бўйича назарий хulosса ва амалий таклиф, тавсиялар ишлаб чиқиш.

Усуллар:

Анализ ва синтез, қиёсий таҳлил, социологик сўровнома, илмий далиллаш.

Натижалар ва мулоҳазалар:

Мавзунинг долзарблигини асослаш ва ижтимоий аҳамиятини баҳолашда Ўзбекистонда фуқаролик жамияти қурилишида ўрта мулқдорлар синфининг ўрни ва ролига оид меъёрий хужжатлар, бозор иктисодиётини шакллантириш ва ривожлантириш бўйича И.Каримов ва Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев томонидан таклиф қилинган тамойиллар, концептуал ёндашувлар, йўриқномалар, бозор иктисоди қарор топишининг умумий ва Ўзбекистон моделига хос бўлган иктисодий қонуниятлари ва соҳа олимлари, мутахассисларининг назарий-услубий илмий ишланмалари назарий-методологик асос вазифасини ўтайди. [10; 3,3-22; 6,4-40]. Шунингдек, мақолани тайёрлашда Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари, маърузалари, нутқлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорларидан фойдаланилди. Жумладан, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг иктисодиётни ривожлантириш ва либераллаштириш йўналишида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаларида ва улар асосида ишлаб чиқилган давлат дастурларида “хусусий мулк ҳукуки ва кафолатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлаш, хусусий тадбиркорлик ва кичик бизнес ривожи йўлидаги барча тўсиқ ва чекловларни бартараф этиш, унга тўлиқ эркинлик бериш, “Агар ҳалқ бой бўлса, давлат ҳам бой ва кучли бўлади” деган тамойилни амалга ошириш; кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни кенг ривожлантириш учун кулай ишбилармонлик мухитини яратиш [1] каби меъёрий –хукукий хужжатлар ўрганилди.

Дунё фалсафий меросидан алоҳида ўрин эгаллаган Платон, Аристотель, Цицерон, Дж.Локк, Т.Гоббс, Ж.Ж.Руссо,

И.Кант ва Гегель каби машхур Ғарб Мутафаккирларининг асарларида ўрта мулқорлар қатлами тўғрисидаги дастлабки қарашлар ўз ифодасини топган ва муҳими, ўрта мулқорлар қатламига фуқаролик жамиятининг муҳим таянчи сифатида қаралган. [13; 14; 15,24; 16,312; 17,95.]

Шарқ, хусусан, Марказий Осиё мутафаккирларининг фалсафий қарашларида ҳам мулк ва ўрта мулқорлар қатлами, уларнинг жамият ҳаётида тутган ўрни билан боғлиқ илк қарашларни учратамиз. “Авесто”даги мулк билан боғлиқ гоялар, Абу Наср Форобий, Абу Райхон Беруний, ал-Хоразмийнинг фалсафий фикрлари, айниқса, “Темур тузуклари”даги мамлакат бошқаруви жараённада турли тоифаларни ҳисобга олиш тўғрисидаги қарашлар эътиборга лойик.

А.Азизхўжаев, М.Абдуллаев,
Ш.Акмалхонов, А.Валиев,
С.Мамашокиров, И.Эргашев,
С.Шермуҳаммедов, Р.Жумаев, Н.Жўраев,
С.Жўраев, А.Жўраев, М.Қирғизбоев,
Т.Маҳмудов, А.Жалолов, Қ.Назаров,
Х.Одилқориев, З.Исломов, Н.Ҳакимов,
А.Қодиров каби олимларнинг илмий ишларида фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг ҳуқуқий, ижтимоий-сиёсий ҳамда фалсафий жиҳатлари ўз аксини топган. Р.З.Жумаев фуқаролик жамиятини давлатчилик ва демократик ислоҳотлар билан боғлиқ ҳолда, С.Жўраев фуқаролик жамиятининг назарий ва амалий жиҳатларини, м.Қирғизбоев фуқаролик жамиятини сиёсий партиялар ва сиёсий мафкура билан боғлиқ тарзда, З.Исломов ва Х.Одилқориев, М.Мирҳамидовлар эса фуқаролик жамиятининг ҳуқуқий жиҳатларини ўрганган. [19; 20; 21; 22; 23.]

Иқтисодчилар муаммонинг иқтисодий жиҳатларига эътиборни қаратган бўлса-да, ўрта мулқорлар синфи-фуқаролик жамияти барқарорлиги

ва тараққиётининг кафолати масаласи алоҳида мавзу сифатида ижтимоий-фалсафий нұқтаи назардан етарлича ўрганилмаган.

Ўрта мулқорлар синфи-фуқаролик жамияти барқарорлиги ва тараққиётининг

Фуқаролик жамиятининг қурилиши ва ривожланиши ҳамда яшовчанлиги унинг барқарор бўлишига боғлиқ. Барқарорлик эса, ўз навбатида, ижтимоий қатламнинг ўзгарувчанлиги, хусусан, ўрта мулқорлар синфининг ўзаро мувозанатлашуви асосида вужудга келади.

Фуқаролик жамиятида барқарорликни сақлаб туришда ва мустаҳкамлашда ўрта мулқорлар синфи муҳим роль ўйнайди. Мамлакатда чинакам ўрта мулқорлар синфи шаклланган тақдирдагина фуқаролик жамияти барқарор тараққиёт йўлига киради.

Маълумки, инсоният азал-азалдан турли қатламлар, гуруҳ ва тоифаларга бўлинган тарзда ҳаёт кечирган. Ҳар қандай жамиятнинг ижтимоий таркиби уч қатлам, яъни юқори мулқорлар, ўрта мулқорлар ва қўйи мулқорлар ёки камбағаллардан иборат бўлган. Жамиятнинг барқарор ривожланиши ана шу қатламлар ўртасидаги нисбатга боғлиқ бўлган. Шунда нисбатан кўп сонли ўрта мулқорлар қатлами ижтимоий мувозанатни таъминлашда асосий роль ўйнаган. Қайси мамлакатда ўрта мулқорлар қатлами аҳолининг кўпчилик қисмини ташкил этган бўлса, ўша мамлакат нисбатан тинч, ижтимоий барқарор осоиишта ҳаёт кечирган, тараққиёти таъминланган.

Ўрта мулқорлар қатлами тўғрисида қадим замонларданоқ турли-туман назариялар яратилган. Мазкур масала хусусида биринчилардан бўлиб фикр юритган қадимги грек файласуфи Аристотель: “Қайси жамиятда ўрта

қатлам (элемент) салмоқли бўлса, ўша жамият фаровон бўлади”, - деган холосага келган. Ҳақиқатан ҳам, ўрта мулқорлар қатлами катта кучга эга бўлган жамиятда мамлакат фуқаролари бехавотирлиқда яшайдилар, бирорларнинг мол-мулкига тажовуз қилмайдилар. Ҳозирги тараққий этган давлатларда ижтимоий, сиёсий-иқтисодий барқарорликнинг ва фуқаролар аҳиллигининг кафолатижамият аъзоларининг 50-60 фоизини ташкил этувчи ўрта табақа вакиллари эканлиги ҳам юқоридаги фикрларнинг исботи учун далил бўла олади.

Буюк олим Абу Наср Форобий ўзининг “Фозил одамлар шаҳри” асарида ўрта табақа қатламига жисмоний ва ақлий меҳнат вакилларини, яъни деҳқонлар, чорвадорлар, ҳунармандлар, руҳонийларни киритади ва улар ҳақида ижобий фикрларини билдиради. Ўта даражада бой бўлган мулқорларни, шунингдек, текинхўр ва дангаса кимсаларни эса қаттиқ қоралайди.[18,159]

Тарихдан маълумки, ўрта мулқорлар қатламини тўлиқ яратса олмаган ёки уларнинг сони оз бўлган жамиятда энг юқори (бой) ва энг қуи (қашшоқ) қатламлар ўртасида кўпгина кескин зиддиятлар мавжуд бўлган ва турли хил қўзғолонлар, фуқаролар урушлари ҳам келиб чиққан.

Гарбий Европа ва АҚШ каби давлатлар ўзларининг ривожланиши дастурларида хусусий мулк шаклига ва бойларга қарши эмас, балки камбағаллик ва қашшоқликни тугатиш, кўп сонли ўрта мулқорлар қатламини вужудга келтириш орқали ижтимоий тараққиётга эришишга эътиборни қаратдилар. Ушбу дастурнинг талабларини босқичмабосқич ҳаётга татбиқ этиш ўзининг самарали натижасини берди. Бу давлатларда жамият тараққиёти ва ривожланишининг мамлакат тинчлиги ва осойишталигининг мустаҳкам негизи

бўлган мулқорлар синфи тўлиқ қарор топди.

Мустақил Ўзбекистон Республикаси ҳам илғор демократик давлатлар тажрибасидан келиб чиққан ҳолда ҳозирги босқичда ўрта мулқорлар синфини шакллантиришга алоҳида эътибор бермоқда. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти И.А. Каримовнинг: “Жамият ҳаддан ташқари бойларга ва ҳаддан ташқари камбағалларга ажралиб кетишига йўл кўйишга бизнинг ҳаққимиз йўқ”, [11,355] - деб айтган фикрларидан келиб чиқадиган мантиқий холоса шуки, фуқаролик жамияти курилишида унинг ижтимоий тузилишининг асосини ўрта мулқорлар синфи ташкил этиши керак. Мазкур қатлам мамлакатда миллий бойликнинг асосий қисмини яратади.

Жаҳон тажрибаси ўрта мулқорлар синфининг жамият тараққиётида тутган ўрнини бир неча сабаблар билан изоҳлаб беради. Булар биринчидан, ўрта мулқорлар синфининг кўпчилик қисми тадбиркорлик билан ҳозирги фаровон ҳаётга эришганлигидир. Иккинчидан, улар мамлакатда тинчлик ва осойишталик бўлишидан ўта манфаатдордир. Бу синф вакилларига ижтимоий-сиёсий вазиятни барқарорлаштирувчи куч сифатида қаралишининг асосий сабаби ҳам шунда. Ўрта мулқорлар синфи ҳар қандай урсурларга, бақирик-чақирик ва ағдартўнтишларга қарши бўлиб, мавжуд қонун-коидаларга риоя қиласидилар, ўз меҳнати эвазига ҳалол яшайдилар.

Мамлакат иқтисодий аҳволининг яхшиланиб бориши юритилаётган кучли ижтимоий сиёsat бирдамлик, эркинлик ва ижтимоий адолатни таъминловчи демократик фуқаролик жамияти томон боришимизга далда бўлмоқда. Биз бу йўлдан бориб, текин бойлик ортирувчилардан ҳам, камбағал-қашшоқлардан ҳам холи бўлган, фуқаролари фаровон ва ҳалол кун

кечирадиган фуқаролик жамияти куришни мақсад қилиб олганмиз.

Ўзбекистон Республикаси президенти Шавкат Мирзиёев Олий Мажлисга навбатдаги Мурожаатномасида: “ҳар қандай мамлакатда бўлгани каби бизда ҳам кам таъминланган аҳоли қатлами мавжуд. Турли ҳисоб-китобларга кўра, улар тахминан 12-15 фоизни (4-5млн.киши) ташкил этади”.[7] Шу ўринда бу кичкина рақам эмас. Шунингдек, маълумотлар таҳлилига назар солсак, охирги 2 йил ичидаги ижтимоий нафақа олувчилар сони 1,3 баробарга кўпайгани, нафақалар миқдори 2 баробарга ошганини кўриш мумкин.[8] Аммо, кам таъминланган аҳолига ижтимоий нафақа ва моддий ёрдам пулинни тўлаш орқали ушбу муаммони тўлиқ ечиб бўлмайди.

Соҳа мутахассисларининг фикрига кўра, камбағалликни қисқартиришни ҳам ўзининг универсал рецепслари бор бўлиб, биринчиси-мехнат бозорида иш жойларини яратиш; иккинчиси - ижтимоий дастурлар ишлаб чиқиш; учинчиси- кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришдан иборатdir.

Мамлакатимизда бу борада, кўпгина ишлар, жумладан, камбағалликни қисқартириш устувор вазифа қилиб белгиланди ва бу йўналишда кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Дарҳақиқат, юкорида таъкидлаб ўтканимиздек, камбағалликни қисқартириш учун биринчи навбатда, аҳолини иш билан бандлигини таъминлаш, яъни ишсизликни камайтириш лозим. Бунинг учун эса, аввало, аҳолини замонавий касб-хунарларга ўқитиш, уларни иқтисодий ва молиявий саводхонлигини ошириш, фуқароларда, айниқса, ёшларда тадбиркорликка қизиқиш ўйғотиш зарурдир. Ўзбекистон Республикасида бу каби вазифаларни амалга ошириш учун, жаҳон ҳамжамияти тажрибаси атрофлича ўрганилиб, халқаро

ҳамкорликда кўпгина вазифалар амалга оширилмоқда. “Айни вақтда БМТ, Жаҳон банки каби нуфузли халқаро ташкилотлар, Хитой ва бошқа давлатлар билан тадбиркорлик ва хусусий бизнесни ривожлантириш, камбағалликка қарши кураш бўйича шу йилнинг ўзида 700 миллион долларлик дастурларни амалга оширишни қўзда тутмоқдамиз” дей таъкидлади, давлат раҳбари Ш.Мирзиёев.[9]

Дарҳақиқат, юкоридагилардан келиб чиқиб, давлат бош ислоҳотчи сифатида мамлакатимизда ўрта мулқорлар синфининг шаклланиши учун зарур бўлган ҳуқуқий шароитларни яратмоқда, ҳар бир кишининг мулқор бўлишини таъминлашга қаратилган чоратадбирлар ишлаб чиқмоқда. Жамиятнинг кескин табақаланишига йўл қўймаслик давлат ва жамият бошқарувида устувор вазифа ҳисбланади. Ўрта мулқорлар табақасининг асосий мақсади тинчлик, сиёсий- иқтисодий барқарорлик, қонун устуворлигига эришиш, яқин келажак ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлиш, тўқчилик, ёш авлодга ғамхўрлик қилиш экан, жамиятимиз бундан ўта манфаатдордир.

Ўрта мулқорлар синфи мамлакатимизда иқтисодий-сиёсий вазиятни барқарорлаштирувчи куч бўлганлиги учунгина рағбатлантирилаётгани йўқ. Улар республикамиз олдида турган ҳар қандай муаммоларни бартараф этиш ишига ҳам ўзларининг муносиб ҳиссаларини кўшадилар. Фақат тадбиркорларгина ички бозорни тўлдириб туришлари, маҳсулотларни жаҳон бозорига олиб чиқиши мумкин. Ўрта бўғинга таянган ҳолда шахсий жамғармаларни инвестиция жараёнларига жалб этиб, қимматбаҳо қофозлар бозорини ривожлантириш лозим бўлади. Ўрта мулқорлар қатламининг иштироки билангина иқтисодиётни таркибий жиҳатдан ўзлаштириш, уни

модернизациялаш зарурлигини ҳаётнинг ўзи кўрсатиб турибди.

Ўрта мулқдорлар қатламиининг жамиятдаги мавқеи қанча мустаҳкамланса, мамлакатимизда фуқаролик жамиятини қуриш шунчалик тезлашади. Шундай экан, бугунги кунда ўрта мулқдорлар синфи фаолиятига тўсиқ бўлаётган муаммоларни тезроқ бартараф этиш жамиятимиз ривожланиши, халқимиз турмуш тарзини яхшилаш учун муҳим омил бўлиб хизмат қиласди.

Мулқор-моддий ва ақлий мулкка эга жисмоний шахс бўлиб, у бу мулқдан ўз хоҳишига кўра фойдаланиши ва даромад олиш мақсадида уни тасарруф этиш ҳуқуқига эга.

Мулқорлар синфини уч гурухга бўлиш мумкин:

1) даромад келтирмайдиган ва шахсий фойдаланиш учун мўлжалланган мулкка эгалик қилувчи майда мулқорлар;

2) мулқорларнинг ўрта синфи, яъни қўшимча тадбиркорлик даромади ва сарфланган сармоядан фоиз ставкаси олишга мўлжалланган мулкка эга бўлган шахслар;

3) йирик хусусий корхоналар ва фирмаларга эгалик қиладиган ва улар фаолиятидан даромад кўрадиган кишилар.

Хозирги вақтда аҳоли орасида кўлами жиҳатидан анча катта бўлмаса-да, реал мулкка эга бўлган ва бу мулк уларнинг бундан бўёнги моддий фаровонлиги негизини ташкил қиладиган кишилар сони анча кўпайди. Булар – ишлаб чиқариш воситалари, кўчмас мулк обьектлари, ер участкалари, автотранспорт воситалари, акциядорлик жамиятларининг акцияларга ва ҳоказоларга эгалик қилувчи ўрта мулқорлар синфидир.

Мулкка эгалик қилиш ҳуқуқи кишиларнинг фикрини анча ўзгартириб юбормоқда. Уларда меҳнатнинг ижтимоийлашган оддий шаклидан, ёлланма меҳнат кучи билан иш олиб борадиган тадбиркорга айланиш имконини вужудга келтирди. Мулкка эгалик қилиш уларга тўғридан-тўғри қўшимча даромад келтирмоқда. Мулқорларнинг ер участкаларидан қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши учун, хусусий корхоналар қурилиш учун фойдаланиши, шунингдек, фермер (дехқон) хўжаликлари ерларидан боғроғлар, узумзорлар сифатида ва бошқа қишлоқ хўжалик экинлари экиш учун фойдаланиш йўли билан қўшимча даромад олиш имконияти кенгаймоқда. Мулқор хусусийлаштирилган автомобилдан йўловчи ва юк ташишда фойдаланиши, мавжуд мулкини гаровга кўйиб, банкдан кредит ёки ломбард (гаровхона)дан нақд пул олиш мумкин.

Мулқорлар синфининг шаклланиши ва ривожланиши халқ хўжалигида бозор шароитида тезкор таъминотни, ишлаб чиқаришда самарадорликни, сарфланган сармоянинг ўрнини тезда тўлдиришни, бозор учун зарур бўлган рақобатчиликни вужудга келтиришда шахсий манфаатдорликни, ташаббусни амалга оширишни талаб қиласди. Шуни алоҳида таъкидламоқ лозимки, ўрта мулқорлар қатлами мамлакат бозорини керакли маҳсулот билан таъминлайдиган куч ҳисобланади. Ўрта мулқор қатлами қанча кўп бўлса, бозор шунча обод ва ривожланган бўлади. Буларнинг ривожланишида қонун, молия-кредит, солиқ ҳам муҳим аҳамиятга эга. Иқтисодий ривожланишнинг йўналишларини белгилашда қонун мулқорларга имкон берса, унга молиявий қарз берилса, солиқ сиёсати чегарадан чиқмаса, мулқор учун катта истиқбол очилаверади. Мулқор учун имтиёзлар олишга шароит яратилиши унинг ривожланишида муҳим

аҳамиятга эга. Мабодо ана шу имкониятлар берилмаса, у тезда хонавайрон бўлиши ҳеч гап эмас.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистонда мустақиллик йилларида ўрта мулкдорлар синфини шакллантиришга қаратилган муҳим ижтимоий-сиёсий тадбирлар амалга оширилди. Жумладан, Ўзбекистонни 2017-2021 йилларда ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси ҳам ишлаб чиқаришга инновацион технологияларни, қўшимча инвестицияларни жалб қилиб аҳоли турмуш фаровонлигини оширишга, ўрта мулкдорлар синфини мустаҳкамлашга қаратилган. Бу вазифа президент Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаларида ва улар асосида ишлаб чиқилган давлат дастурларида ўз ифодасини топган. Бугунги кунда ижтимоий-иктисодий ўзгаришлар шароитида энг устувор аҳамиятга эга бўлган ўрта мулкдорлар синфининг кўпайиб бориши фуқаролик жамиятини қурилишига пухта ижтимоий замин яратади.

Хулоса

Ўзбекистонда фуқаролик жамияти қурилишида ўрта мулкдорлар қатламишининг ўрни ва ролини назарий ва амалий жиҳатларини илмий таҳлил этиш шуни кўрсатади, бу сиёsatни изчил давом эттириш ва янада такомиллаштириб бориш, жамиятни ижтимоий, иктисодий ва маънавий ривожлантириш, бу соҳадаги вазифаларнинг янгидан-янги истиқболларни белгилаб олиш зарур.

Бозор иктисоди ўрта мулкдорлар синфини вужудга келтирмоқда, унинг ижтимоий-иктисодий негизларини яратиб беради.

Дарҳақиқат, кейинги йилларида қабул қилинган Президент Фармонлари, қонунлар ва хукумат қарорлари республикада кўп укладли

иктисодиётнинг қарор топиши, ўрта мулкдорлар синфи вакилларининг барқарор фаолият юритишилари учун мустаҳкам хуқуқий ва меъёрий асослар яратди.

Фуқаролик жамияти қурилишида ўрта мулкдорлар синфининг вужудга келиши аҳоли фаровонлигининг ошишига унинг турли қатламларини иш билан таъминланишига олиб келади, мамлакатнинг тараққиётiga кенг йўл очади, одамларни бир-бирлари билан яқинлаштиради, улар ўргасидаги муносабатларни яхшилайди. Буларнинг барчаси охир-оқибатда ўрта мулкдор синфининг жамиятдаги салмоғини кучайтиради.

Ўрта мулкдорлар синфининг шаклланиши мамлакатимизда белгиланган эркин, фаровон ҳаётга эришишнинг муҳим шарти бўлиб, бугунги кунда фуқаролик жамияти қурилишда унинг муҳим бўғинига айланди деб айтиш мумкин.

Тадқиқот натижаларидан яна шу нарса аён бўлаяптики, айрим мансабдор шахслар мулк эгаларига ўз таъсирини ўtkазиб, уларнинг розилигисиз кичик ва ўрта бизнес эгаларининг маблағларидан турли тадбирларни ўtkазиш, жамғармалар тузиш ва бошқа мақсадларда ноқонуний фойдаланиш ҳолатларини содир этмоқда.

Ўзбекистонда барпо этилаётган янги, демократик фуқаролик жамиятининг ижтимоий таянчи, барқарор тараққиёт, тотувлик ва мамлакат хавфсизлигининг ишончли кафолати бўлган мулкдорлар синфининг шаклланиши ва ривожига тўсқинлик қилаётган ҳар қандай иллат ва тўсикларга қарши курашни кўчайтириш зарур. Бу долзарб муаммони охиригача ҳал этмай туриб, эркин ва фаровон ҳаётни таъминловчи янги жамиятни бунёд этиш мумкин эмас.

Фуқаролик жамияти – бу реаллик экан, уни эркин шахс, ҳақ-хуқуқлари кафолатланган, яшаш шароити ва фаровонлик даражаси билан унинг талабларига жавоб берадиган ҳаёт тарзининг уйғунлигисиз истиқболини тасаввур этиб бўлмайди.

Унга эришиш йўли тўғрисида айрим амалий таклиф ва мулоҳазаларни билдириш мумкин. Улар биринчидан, ўрта мулкдорлар синфи ва фуқаролик жамиятининг узвий боғлиқлигини кенг жамоатчилик онгига сингдириш учун таълим-тарбия муассасалари фаолиятини ошириш, кенг тушунтириш ишларини олиб боришни янада жонлантириш зарур; иккинчидан, ўрта мулкдорлар қатламига, унинг ҳаракатлантирувчи бўғини бўлган тадбиркорларга “Ватанпарварлик” нуктаи назаридан қараб, уларни қўллаб-куватлаш, ҳар қандай ташаббус учун имконият яратиб бериш ва жойларда кенг тарқалишига эришиш зарур.

Демак, Ўзбекистонда барпо этилаётган инсонпарвар фуқаролик жамиятининг ижтимоий-сиёсий таянчи, барқарор тараққиёт, тотувлик ва мамлакат хавфсизлигининг ишончли кафолати бўлган ўрта мулкдорлар синфининг шаклланиши ва ривожи учун барча шарт-шароитларни яратиш давримиз талабидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida"gi Farmoni. PF-4947-son.2017 yil 7 fevral. Manba: lex.uz.
- 2.Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birlgilikda barpo etamiz. T.: O‘zbekiston, 2016. -53 b.
- 3.Mirziyoyev Sh. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak.// Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iy davom ettirib, yangi bosqichiga ko‘taramiz.Tom 1.- T.: O‘zbekiston, 2017.-233-295 b.
- 4.Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan quramiz. T.: O‘zbekiston, 2017 -484 b.
- 5.Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. T.: 2017.
- 6.Mirziyoyev Sh. Konstitutsiya – erkin va farovon hayotimiz, mamlakatimizni yanada taraqqiy ettirishning mustahkam poydevoridir.// Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. Tom 2.- T.:O‘zbekiston, 2018. 4-40-b.
- 7.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020 yil.24-yanvar. Manba:<https://aza.uz/politics/uzbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoyevning-oliy-majlisga-murojaatnomasi-2020-yil-24-yanvar/>
8. O‘zbekistonda Kambag‘allikni kamaytirish dasturi ishlab chiqiladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasidan... 2020 /01/24. y. Manba:
<https://www.xabar.uz/jamiyat/oz-kambag-allikni-kamaytirish-dasturi-ishlab-chiqiladi>
9. Shavkat Mirziyoyev: 2020 yilda kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha 700 mln dollarlik dasturlar amalga oshiriladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Xalqaro xotin-qizlar kuni munosabati bilan o‘tkazilgan bayram tadbiridagi nutqidan. 2020/03/09. Manba:
<https://daryo.uz/2020/03/09/2020-yilda-kambag-allikni-qisqartirish-bo-yicha-700-mln-dollarlik-dasturlar-amalga-oshiriladi/>
- 10.Karimov.I.A. Jamiyatda tadbirkorlik ruhini qaror toptirish – taraqqiyot garovi. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 17 iyuldagisi majlisida so‘zlangan nutq // Xalq so‘zi. 2001 yil 18 iyul. №140 (2702).

- 11.Karimov I.A. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. Asarlar, 3-jild. – T.: O‘zbekiston. 1996 y. 355-b.
- 12.Karimov I.A. Xavfsizlik va barqaror taraqqiyot yo‘lida. Asarlar, 6-jild. T., “O‘zbekiston” 1998 y, 167-168 –betlar.
- 13.Platon.Qonunlar to‘g‘risida.-T., “Yangi avlod” 2002;
- 14.Aristotel.Politika. Soch., tom 4,M., 1983;
- 15.Sitseron. Diolog.- M., 1966; 24-s.
- 16.Lokk J. Dva traktata o pravlenii. Soch., T.3, 312-s.
- 17.Kant I. Идеи всеобщий истории в всемирно-гражданском плане. Т.,1, M., 1994, 95-s.
18. Forobiy. A. “Fozil odamlar shahri”. – T.: 1993 y. 159-b.
- 19.Jumayev.R.Z. Davlatchilik va demokratik islohotlar.-T.,2000.
20. Jo‘rayev.S Fuqarolik jamiyat: nariya va amaliyot.-T., 2003.
21. Qirg‘izboyev.M Fuqarolik jamiyat: siyosiy partiyalar, mafkuralar, madaniyatlar.-T.,1998.
22. Mirhamidov.M. O‘zbekiston: demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyat qurish yo‘lida. T., 2003.
- 23.Odilqoriyev.X. Konstitutsiya va fuqarolik jamiyatı.-T., Sharq,

2002.